

กรณีศึกษาหนึ่งนอกระบบของเกษตรกร
นางสำเนียง ฮวดลิม
เกษตรกรอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ
วิกฤตหนึ่งนอกระบบเกษตรกร กับทางออกที่ยั่งยืน

12 มกราคม 2559

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จัดทำโดย
มูลนิธิชีวิตไท (โลโคลแอค)
landactionthai.org

กรณีศึกษาหนี้นอกระบบของเกษตรกร
นางสำเนียง ฮวดลิม
เกษตรกรอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

“สำเนียง ฮวดลิม” อายุ 68 ปี มีเชื้อสายไทย-มอญ มีพี่น้องทั้งหมด 7 คน สำเนียงเป็นบุตรคนที่ 3 ของครอบครัว เดิมที่ต้นตระกูลปู่ย่าตายายของสำเนียงอาศัยอยู่แถวๆ ย่านบางกระบือ ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพฯ หลังจากนั้นจึงย้ายถิ่นฐานอีกหลายครั้ง จนมาอยู่ที่บ้านเขาราบ ตำบลเตาปูน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

สำเนียงไม่มีที่ดินมรดกตกทอดจากพ่อแม่ แต่มีที่ดินที่สำเนียงได้ซื้อเองหลังแต่งงานและแยกครอบครัวออกมา แปลงแรกพื้นที่ 9 ไร่ 2 งาน และ แปลงที่ 2 พื้นที่ 15 ไร่ 2 งาน ซึ่งเป็นที่ดินแปลงที่ปลูกบ้านอาศัยอยู่ในปัจจุบัน

จุดเริ่มต้นวงจรหนี้นอกระบบ

วงจรหนี้สินของครอบครัวสำเนียง เริ่มต้นในราวปี พ.ศ. 2534 สำเนียงได้นำที่ดินแปลง 9 ไร่ จำนวนกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ธ.ก.ส.) เพื่อเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้จำนวน 400,000 บาท ช่วงนั้นสำเนียงนำเงินที่กู้มาทั้งหมดใช้จ่ายไปกับการลงทุนด้านการเกษตร เริ่มจากการปรับรูปที่ดินแปลง 15 ไร่ จากที่นาให้เป็นที่สวน ปลูกมะพร้าว น้ำหอม ปลูกกระท้อน เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลาในร่องสวน ปลูกมะม่วง โชคอันนดี และพืชผักสวนครัวอื่นๆ อีกหลายชนิด

“ช่วงปีสองปีแรกนั้นแปลงสวยงามมากๆ มองไปทางไหนเขียวครึ้มไปหมด เนื่องจากเราลงทุนอย่างหนัก เราจึงใจชื้นรอเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อขาย” แต่เพราะครอบครัวสำเนียงไม่มีความรู้เรื่องการทำเกษตรแบบผสมผสานแต่อย่างใด การลงทุนในครั้งนั้น จึงไม่ได้ผลผลิตดีเท่าที่ควร และสำเนียงประสบปัญหาภาวะขาดทุน

ในช่วงปี 2537 สำเนียงได้นำที่ดินแปลง 15 ไร่ ไปค้ำประกันเงินกู้กับธนาคารกรุงไทย หลังประสบภาวะขาดทุนจากการลงทุนด้านการเกษตรที่ผ่านมา สำเนียงยื่นขอกู้เงินจำนวน 800,000 กว่าบาท แล้วนำเงินที่กู้จำนวนหนึ่งไปใช้หนี้ ธ.ก.ส. จนหมด เงินกู้จำนวนที่เหลือ สำเนียงใช้สำหรับการลงทุนรับซื้อขงไม้ไผ่สวน แล้ว

นำไปขายต่อ ซึ่งช่วงแรกๆ ธุรกิจรับซื้อ-ขายแข่ง เหมือนจะประสบความสำเร็จ ไม่มีอุปสรรคใดๆ แต่ต่อมาไม่นาน เมื่อรัฐประกาศปิดป่า ไม่ให้คนเข้าใช้ประโยชน์จากป่า คนทำอาชีพจักสานจึงต้องล้มเลิกอาชีพไป และส่งผลมายังธุรกิจของสำเนียงซึ่งหาแหล่งรับซื้อได้น้อยลง ธุรกิจนี้จึงค่อยๆ ชบเซาลง

ในช่วงที่สำเนียงมองหาอาชีพเสริมอยู่นั้น ลุงของสำเนียงได้แนะนำให้รู้จักเพื่อนของลุง ที่มีประสบการณ์ในการทำรองเท้าและส่งขายให้กับโรงงาน ซึ่งต่อมาเพื่อนลุงคนนี้ได้เข้ามาชักชวนสำเนียงทำธุรกิจรองเท้าแตะ โดยให้สำเนียงเป็นผู้ลงทุนด้านการเงิน ส่วนเพื่อนของลุงจะลงทุนด้านแรงงานและสมอง และเป็นผู้ประสานงานด้านการค้าระหว่างสำเนียงและบริษัทในกรุงเทพฯ แม้สำเนียงจะไม่มีความรู้ด้านอาชีพทำรองเท้าแตะเลยก็ตาม แต่ก็ได้ยอมรับข้อเสนอนี้

ต่อมา เพื่อนของลุงเกิดผัดใจกับสำเนียงจึงได้เลิกติดต่อไป ทำให้สำเนียงต้องเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อส่งรองเท้าไปขายให้กับโรงงานเอง แม้ธุรกิจรองเท้าจะสามารถเดินหน้าไปได้บ้าง แต่ก็เกินไปแบบติดลบทุกวัน และธุรกิจการรับซื้อ-ขายแข่ง ก็ชบเซาลงเรื่อยๆ สำเนียงจึงคิดหาช่องทางที่จะนำเงินมาหมุนหรือลงทุนต่อไป

ปี 2539 สำเนียงได้เจรจาขอกู้เงินกับธนาคารกรุงไทยเพิ่มอีกเป็นจำนวนกว่า 1,800,000 บาท โดยใช้สิทธิ์จากหลักทรัพย์เดิมคือโฉนดที่ดินแปลง 15 ไร่ รวมเป็นยอดเงินกู้จากธนาคารกรุงไทยทั้งสิ้นประมาณ 2,700,000 บาท เงินจำนวนนี้ สำเนียงนำมาใช้ลงทุนเพิ่มเติมในธุรกิจผลิตรองเท้าแตะ แต่ก็ไม่เป็นผล สำเนียงอดทนทำธุรกิจนี้ต่ออีกไม่นานจึงล้มเลิกกิจการไป

เผชิญวิกฤตชีวิตจากหนี้ในระบบ

หลังจากที่ล้มเลิกธุรกิจรองเท้าแตะ สำเนียงมองหาช่องทางประกอบอาชีพใหม่ คือการเพาะเห็ดนางฟ้าขาย ซึ่งแรกเริ่ม ได้ไปติดต่อขอซื้อก้อนเชื้อเห็ดจากจังหวัดนครปฐม โดยยืมรถ 6 ล้อของน้องเขยเป็นพาหนะในการขนส่งก้อนเชื้อเห็ดมาที่โรงเพาะเห็ดที่บ้าน แต่การขนส่งก้อนเชื้อเห็ดครั้งนี้ได้เกิดปัญหา รถ 6 ล้อ หม้อน้ำใหม่ระหว่างทาง ทำให้สำเนียงต้องขาดทุนหนักซ้ำสองเป็นค่าก้อนเชื้อเห็ดและค่าซ่อมรถบรรทุกอีก 60,000 บาท

ด้วยความคิดน้อยเนื้อต่ำใจที่ว่า ธุรกิจที่ตนเองลงทุนไปนั้น ไม่สามารถสร้างรายได้หรือทำกำไรให้กับครอบครัว ส่งผลไปถึงสภาพจิตใจของสำเนียงถึงขั้นลุกขึ้นมาโวยวายอย่างคนเสียสติต่อหน้าแม่ของตนเอง และทางออกของชีวิตที่สำเนียงคิดในเวลานั้นก็คือ การฆ่าตัวตาย

ในช่วงเริ่มต้น ก่อนเห็นนางฟ้าที่สำเนียงเพาะไม่ให้ผลผลิตแม้แต่ก้อนเดียว เนื่องจากอบก้อนเชื้อเห็ดไม่สะอาดพอเมื่อไม่มีรายได้เข้า สำเนียงจึงต้องกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้านและน้องสาว เพื่อตัดดอกเบ็ญธนาคารไปเรื่อย ๆ

การกู้ยืมเงินจากเพื่อนบ้าน สำเนียงจะกู้เป็นก้อนใหญ่ ก้อนละ 200,000 บาท ถึง 500,000 บาท และจะกู้ระยะยาว 1 ปี หลังจากนั้นค่อยขอกู้ยืมจากเพื่อนบ้านรายใหม่ เพื่อนำเงินมาตัดดอกเบ็ญธนาคาร ตัดดอกเบ็ญเงินกู้ของเพื่อนบ้านรายเดิม และใช้จ่ายเป็นเงินหมุนเวียนในครอบครัว

ช่วงนั้นเป็นช่วงที่สำเนียงเริ่มก่อตั้งกลุ่มแม่บ้านเพื่อทำขนมจีน จากการส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่จากอำเภอโพธาราม และสำเนียงพอมีความรู้สึบทอดมาจากพ่อแม่อยู่บ้าง แต่หลังจากทำได้ไม่นาน กลุ่มก็ไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากองค์ความรู้ด้านการทำขนมจีนมีไม่มากพอ ขนมจีนที่ได้ไม่เป็นเส้น ในท้ายที่สุดกลุ่มแม่บ้านจึงยุบไป

ท่ามกลางภาวะธุรกิจทุกอย่างล้มเหลว ส่งผลให้ภาวะทางการเงินของครอบครัวสำเนียงต้องติดลบทุกด้าน สำเนียงขอกู้ยืมเงินจากแหล่งต่างๆ ไม่ได้ ประกอบกับการติดตามทวงถามหนี้จากเจ้าหน้าที่รายต่างๆ ในท้ายที่สุดสำเนียงและครอบครัวจึงตัดสินใจขายที่ดินของแปลง 9 ไร่ ให้กับคนต่างถิ่นเพื่อนำเงินมาใช้คืนเงินกู้ เจ้าหนี้ในระบบแหล่งต่างๆหลังจากนั้น สำเนียงและครอบครัวจึงต้องเช่าที่นาที่เคยเป็นของตนเองเพื่อทำนา ซึ่งสร้างความเศร้าใจให้กับครอบครัวของสำเนียงมาก

ในช่วงที่เกิดภาวะหนี้สินล้นตัว ไม่มีความสามารถในการใช้คืน ได้ทำให้เกิดผลกระทบทางด้านจิตใจกับคนในครอบครัวสำเนียงหลายประการ เช่น

- ภาวะของความเครียด ทำให้เกือบทหาทางตัดปัญหาด้วยวิธีการฆ่าตัวตาย
- เกิดความตึงเครียดกับสมาชิกในครอบครัว อารมณ์คนในครอบครัวเศร้าหมอง
- ตลอดระยะเวลาที่เป็นหนี้ และไม่สามารถชำระคืน ทำให้ไม่กล้าออกนอกบ้านไปเผชิญหน้ากับเพื่อนบ้าน ต้องทำตัวเหมือนหลบซ่อนผู้คนที่อยู่ตลอดเวลาด้วยความอาย
- ทำให้ปลง ในความจริงของชีวิต เนื่องจากช่วงที่สำเนียงไม่มีหนี้สิน สำเนียงเป็นคนมีหน้ามีตาในสังคม ไปไหนมาไหนมีคนยกมือไหว้ เพื่อนบ้านให้ความเกรงใจ เคารพรัก ช่วงเทศกาลงานบุญ หรือประเพณีต่างๆ มักได้รับเชิญให้พูดบนเวที แต่ช่วงที่มีหนี้สินติดตัวเพื่อนบ้านที่เคยคบค้าสมาคมด้วย คอยหลบหน้า เนื่องจากกลัวว่าจะถูกขอยืมเงิน

บทเรียนและทางออกของปัญหาหนี้ในระบบ

หลังจากประสบปัญหาชีวิตครั้งใหญ่ สำเนียงได้ใช้เวลาราว 2 เดือน หยุดคิดทบทวนประสบการณ์ ความล้มเหลวของชีวิตตลอดระยะที่ผ่านมา จนได้แรงกระตุ้นให้ตนเองลุกขึ้นมาเริ่มต้นอีกรอบด้วยความคิดว่า “หากเราไม่สู้ แล้วเราจะทำอะไรต่อไป” หลังจากตั้งหลักได้ สำเนียงได้สมัครเป็นสมาชิกของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร(กฟก.) เพื่อขอใช้สิทธิให้ กฟก. ชื้อหนี้จากธนาคารกรุงไทย และตัดสินใจเดินทางไปยังทำเนียบรัฐบาลเพื่อร้องเรียนกับนายกรัฐมนตรี รวมทั้งทำหนังสือขอขยับยั้งการยึดที่ดินขายทอดตลาดของ ธนาคารกรุงไทย เพื่อนำไปยื่นต่อกรมบังคับคดีก่อนการประกาศขายรอบที่ 2 ซึ่งทำให้กรมบังคับคดีประกาศ ยกเลิกการขายทอดตลาด

ต่อมา กฟก. ได้ซื้อหนี้จากธนาคารกรุงไทยมาไว้ที่ กฟก. และสำเนียงได้ผ่อนชำระหนี้ให้กับ กฟก. แทน จนถึงปัจจุบัน รวมระยะเวลาที่ใช้หนี้มาแล้ว 2 ปี ปีละ 93,000 บาท ปัจจุบันเหลือหนี้ค้างชำระที่ กฟก. จำนวน 1,250,000 บาท ซึ่งจะต้องชำระคืนภายในระยะเวลา 15 ปี

ในด้านการฟื้นฟูอาชีพ สำเนียงได้รวบรวมสมาชิกกลุ่มแม่บ้านกลุ่มเดิมอีกครั้ง เพื่อทำขนมนเงินร่วมกัน ในคราวแรกตั้งใจให้ร่วมลงทุนทำขนมนเงินด้วยกัน แต่เพื่อนบ้านไม่พร้อม สำเนียงจึงเป็นผู้ลงทุนให้ และจ่าย ค่าจ้างเป็นรายวันให้กับสมาชิกทุกคนแทน

นับแต่นั้นเป็นต้นมา สำเนียงและครอบครัว ก็ได้ใช้องค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเส้นขนมนเงินที่เคยมีอยู่เดิม ประกอบกับการเรียนรู้ แก๊วสถานการณ์ และปรับ-ประยุกต์วิธีการทำไปเรื่อยๆ จนเกิดความชำนาญ พร้อมกับ การทำการตลาดจากจุดเล็กๆ ด้วยการนำเส้นขนมนเงินไปวางขายด้วยตนเองที่ตลาดสด จนลูกค้าเริ่มรู้จักและสั่ง ทำเส้นขนมนเงินมากขึ้นท้ายที่สุดจึงมีลูกค้ามาสั่งและรับถึงที่บ้าน จากจุดนั้นทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของ ครอบครัวสำเนียงค่อยๆ ฟื้นตัวขึ้นจนสามารถนำเงินไปใช้คืนให้กับเจ้าหนี้เงินกู้รายต่างๆ ที่ไปขอกู้ยืมมาในช่วง ก่อนหน้านั้นจนหมดทุกราย อีกทั้งยังสามารถซื้อที่ดินแปลง 9 ไร่ กลับคืนมาได้ด้วย

ข้อเสนอแนะของสำเนียง ต่อการแก้ปัญหาหนี้ในระบบของเกษตรกรรายอื่น และหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง คือ 1) เกษตรกรไม่ควรคิดทำอะไรที่ตัวเองไม่ถนัด หรืออย่าทำให้เกินตัว รวมทั้งควรระลึกไว้เสมอว่า บรรพบุรุษของเกษตรกรทำอะไร ทำไม่เขาถึงไม่เป็นหนี้ 2) ปัญหาที่เกิดขึ้น เกิดจากความอยากภายในจิตใจ อยากรวยกว่าที่มีอยู่ จึงแสวงหาช่องทางอย่างขาดสติ 3) เมื่อเกิดปัญหาแล้วต้องตั้งสติ ตั้งสติกลับมาให้ได้ อย่า

คิดหวังเพียงให้คนอื่นช่วยเรา แต่เราต้องช่วยตัวเองก่อนเป็นลำดับแรก 4) การแก้ไขปัญหานี้ นอกกระบบ ต้องใช้วิธีเจรจาขอชำระหนี้คืนเป็นงวดๆ และเป็นรายๆ ไป จนกว่าจะหมด 5) รัฐควรทำหน้าที่จัดหาแหล่งเงินกู้ปลอดดอกเบี้ย สำหรับให้เกษตรกรกู้เพื่อการลงทุนประกอบอาชีพ และไม่ต้องตกอยู่ในวงจรหนี้สินอย่างที่เป็นอย่างที่เป็นอยู่